

Yayın Geliş Tarihi: 28.04.2021
Yayına Kabul Tarihi: 14.12.2021
Online Yayın Tarihi: 31.12.2021
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1055504

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 23, Özel Sayı, Yıl: 2021, Sayfa: 23-42
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDE OLAN KİŞİLERİN ÇALIŞMA HAKKI

Asiye ŞAHİN EMİR*

Öz

Ülkeler arasında yaşanan çatışma ve şiddet olaylarının artması sonucunda göç eden ve sığınma arayışına giren insan sayısı da artmıştır. Coğrafi konumu itibariyle göç yolları üzerinde olan ülkemiz sıklıkla göç almaktadır. Yaşanan şiddet ve çatışma nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda olup kitlesel olarak veya kitlesel akın sürecinde bireysel olarak ülkemize sığınan kişiler mevzuatımızda geçici koruma statüsünde kabul edilmiştir. Ülkemize sığınan ve geçici koruma statüsünde olan kişiler, kaldıkları süre boyunca sağlık, eğitim, iletişim ve çalışma hayatında yer alma gibi birçok sorun ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Geçici koruma statüsünde olan kişilerin insan onuruna yaraşır bir şekilde hayat sürdürebilmeleri için çalışma hakkı büyük öneme sahiptir. Bu çalışmanın konusunu, ülkemizde geçici koruma kapsamında olan kişilerin çalışma hakkı ve çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar oluşturmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak çalışmada geçici koruma kapsamında olan kişilere ilişkin mevzuatın gelişim süreci, mevzuatta yer alan düzenlemeler ve söz konusu yabancıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Daha sonra ise bu kişilerin kendilerine yasaklanmış iş ve meslekte çalışmalarını ile çalışma izni olmadan çalışmalarının hukuki sonuçları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geçici koruma statüsü, Suriyeli işçiler, Çalışma hakkı, İş sözleşmesi, Çalışma izni.

THE RIGHT TO WORK IN THE TEMPORARY PROTECTION STATUS OF PERSONS IN TURKEY

Abstract

As a result of the increase in conflicts and violence between countries, there is also an increase in the number of people migrating and seeking asylum. Our country, which is on the migration routes due to its geographical location, frequently receives immigration. Persons who had to quit their country due to the violence and conflict experienced and who took refuge in our country in mass or individually during the mass

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Şahin Emir, A. (2022) Türkiye’de geçici koruma statüsünde olan kişilerin çalışma hakkı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, *Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Konferansı, Göç: Önümüzdeki Yirmi Yılın Projeksiyonu ve Ötesi*” Özel Sayısı, 23-42.

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-9262-3608, asiye.sahinemir@bakircay.edu.tr.

influx are accepted as temporary protection status in our legislation. Those people who take refuge in our country and are under temporary protection status are faced with many problems such as health, education, communication and taking part in working life during their stay. The right to work is of paramount importance for persons under temporary protection status to lead a life in a way that suits human dignity. The subject of this study is the right to work of people whose under temporary protection in our country and the problems faced by them in working life. In this framework, firstly, the development process of the legislation regarding persons under temporary protection, the regulations in the legislation and the problems faced by the foreigners in working life were examined in this study. Then, the legal consequences of these people's working in a prohibited job and profession and working without a work permit were discussed.

Keywords: *Temporary protection status, Syrian workers, Right to work, Employment contract, Work permit.*

GİRİŞ

Ülkemiz coğrafi konumu itibariyle sürekli göç alan bir ülkedir. Bazen ülkemize yönelik olarak kitlesel göçler de gerçekleşmektedir. Mevzuatımızda “...ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak ya da kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızı geçen yabancılar.... (GKY md.3/1-f)” geçici koruma statüsünde kabul edilmiştir. Ülkelerini terk edip başka bir devlete sığınan bu kişiler bakımından çalışma hakkı oldukça önemlidir. Zira bu kişiler çoğu zaman yaşamlarını idame ettirecek maddi imkânları bulamamaktadırlar.

Devletler, vatandaşlarının çalışma hakkına ilişkin düzenleyici kurallar koymaktadır. Bununla birlikte, bazı devletler vatandaşları dışında ülkelerinde olan yabancıların da çalışma hakkı olduğu için bu kişilerin de çalışma haklarını düzenlemektedirler. Buna karşılık, devletlerin bir kısmı ise kapalı ekonomi politikaları nedeniyle yabancıların, ülkelerinde çalışmasını tamamen yasaklamaktadır (Tiryakioğlu, 1997, s. 80). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na¹ (Any.) göre, herkes çalışma hakkına sahiptir. Bununla birlikte, Anayasa’da yabancıların çalışma hakkının ancak kanunla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Geçici koruma kapsamında olan kişiler de yabancı statüsünde oldukları için çalışma hakları belirli sınırlamalara tabidir. Zira devletin öncelikli sorumluluğu vatandaşlarının haklarını korumaktır. Bu bağlamda, ülkemizde yabancıların çalışması izne tabi tutulmuştur. Bununla birlikte, yabancıların bazı alanlarda çalışması devletin ve vatandaşların çıkarlarına aykırı durumların ortaya çıkmasına neden olacağı düşüncesiyle yasaklanmıştır (Turan, 2019, s. 95).

Çalışmamızda öncelikle geçici koruma statüsü kavramı, bu korumadan yararlanma şartları, geçici koruma altına alınan kişilerin çalışma hakkı ve daha sonra bu kişilerin uygulamada yaşadıkları sorunlar incelenecektir. Son olarak da

¹ RG.: 09.11.1982, S.: 17863 (Mükerrer).

geçici koruma kapsamındaki yabancının mevzuattaki koşullara uyulmaksızın çalıştırılmasının/çalışmasının hukuki sonuçları ele alınacaktır.

GEÇİCİ KORUMANIN KAPSAMI

Geçici Koruma Kavramı

İlk kez 1980’li yılların başında “geçici koruma (*temporary protection*)” kavramı tartışılmaya başlanmıştır (Coles, 1978-1980, s. 191)². Uluslararası hukukta geçici korumaya ilişkin genel kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır (Edwards, 2012, s. 5). Geçici koruma ile yabancının “*kitlesel akınlarında*³ (*mass influx*)” acil koruma ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmaktadır (Baran Çelik, 2015, s. 79; Çiçekli, 2014, s. 313; Özel, 2020, ss. 720-721; Öztürk, 2017, s. 206; UHRC, 2001, parç. 13; Yılmaz Eren, 2017, s. 66). Bununla birlikte, bu koruma ile kişilere insan haklarına uygun temel asgari muamele ve geri göndermeden koruma sağlanmak istenmektedir (UHRC, 2001, parç. 13).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun⁴ (YUKK) 91. maddesi ile mevzuatımızda ilk kez geçici koruma statüsü düzenlenmiştir. Maddedeki hükme göre, “*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara*” geçici koruma sağlanabileceği belirtilmiştir. Kanundaki düzenleme dikkate alındığında, geçici koruma statüsünün verilmesinde devletin taktir yetkisine sahip olduğu görülecektir. Kanun, geçici koruma statüsüne ilişkin hususların düzenlenmesini konuya ilişkin çıkarılacak olan yönetmeliğe bırakmıştır.

Geçici koruma statüsündeki yabancının ülkemize kabulü, ülkemizde kalışı, hak ve yükümlülükleri, ülkemizden yapılacak çıkış işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, 13 Ekim 2014 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde⁵ (GKY) düzenlenmiştir. Yönetmelikte, geçici koruma statüsünün ayırt edici özelliklerine yer verilmiştir. Yönetmelikte yer alan düzenlemeye göre, geçici koruma - “*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi*

² Geçici korumanın doğuşu hakkında bkz., Öztürk, 2017, ss. 212-228.

³ Geçici Koruma Yönetmeliği’ne (GKY) göre, “*kitlesel akın, aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumları ifade eder (GKY md. 3/1-j).*”

⁴ RG.: 11.04.2013, S.: 28615.

⁵ RG.: 22.10.2014, S.: 29153.

bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı...(GKY md. 3/1-f)” ifade eder.

Yönetmeliğin 7. maddesinin 2. fıkrasına göre, “ geçici koruma geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz.” Bu hüküm, geçici koruma ilanının kurucu nitelikte olduğunu göstermektedir (Dalboy, 2020, s. 47).

Geçici koruma bir uluslararası koruma değildir, iç hukuka tabi bir koruma tedbidir (Özel, 2020, s. 722). Bu durum, Geçici Koruma Yönetmeliği'nde belirtilmiştir. Yönetmeliğin md. 7/3 hükmüne göre, geçici koruma kapsamında olanlar, YUKK'da düzenlenen diğer uluslararası koruma statülerinden⁶ herhangi birini doğrudan kazanmış sayılmayacaklardır. GKY md. 16'da geçici koruma süresi boyunca geçici koruma statüsünde olan kişilerin bireysel uluslararası koruma talepleri, geçici koruma tedbirlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesi amacı ile işleme alınmayacaktır. Buna karşılık geçici koruma statüsüne ilişkin kararın, Bakanlar Kurulu kararı ile sonlandırılması durumunda, bu karar ile birlikte geçici korunan kişilerin ülkelerine geri dönmesine; bu kişilere şartlarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine; uluslararası koruma talep edenlerin başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine veya geçici korunan yabancılardan YUKK kapsamında belirlenecek şartlar çerçevesinde ülkemizde kalmalarına izin verilebilecektir (GKY md. 11).

Tüm bu açıklamalar ışığında hukukumuzda uluslararası korumanın bir türü olarak kabul edilmeyen geçici korumayı, kitlesel akın halinde ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönmesi mümkün olmayan yabancılara, acil ve geçici bir koruma sağlamak için uygulanan koruma türü olarak açıklamak mümkündür (Ekşi, 2014, s. 67; Ekşi, 2016, s. 594; Ekşi, 2018, ss. 154-155; Tiritioğlu Ersoy, 2019, s. 446; Tuncay, 2017, s. 91).

Geçici Koruma Statüsünden Yararlanacak Kişiler

Uluslararası hukukta geçici korumaya ilişkin kabul görmüş net bir tanımın bulunmaması nedeniyle her ülkenin geçici korumaya verdiği anlama göre geçici korumadan yararlanacak kişiler de farklılaşmaktadır (Edwards, 2012, p. 5). Türk mevzuatındaki düzenlemelerde, geçici koruma statüsünden kitlesel olarak akın eden ve sığınma ihtiyacına acilen karşılık verilmesi gereken kişilerin yararlanacağı belirtilmiştir (UHRC, 2012, parç. 3)⁷. Bu kişilerin ortak özelliği kalabalık, arkası kesilmeyen ve hızlı bir şekilde ülkeye gelmiş olmalarıdır (Çelik, 2020, s. 834). YUKK'nın 91. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “...sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar...” ifadesi nedeniyle geçici korumadan yararlanacak

⁶ YUKK md. 3/1-r'ye göre, “Uluslararası koruma: Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade eder.”

⁷ Kitlesel akına neden olan durum devam ettiği süre boyunca ev sahibi ülkenin her bir kişiye bireysel statü tanınması oldukça güçtür. Edwards, 2012, s. 9.

olan kişinin ülkemize yasal yollardan girip girmemesi önemli değildir (Dalboy, 2020, s. 42).

Geçici koruma şartlarını sağlayan yabancıların bu korumanın kapsamına dahil olması geçici koruma kararı alınmasına bağlıdır⁸. GKY md. 9/1 gereğince İçişleri Bakanlığı’nın teklifi doğrultusunda Cumhurbaşkanı tarafından geçici koruma kararı alınacaktır. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki, karar geçici koruma statüsü yabancıya ikametgâh izni sağlamamakta, sadece Türkiye’de kalış hakkı tanımaktadır (GKY md. 25).

GKY’nin geçici 1. maddesinde “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınır.” denilmektedir. Ülkemiz gerek Suriye’de yaşanan olaylara kayıtsız kalmamak gerekse çatışmalardan kaçan kişilere sığınacak bir yer sağlamak için Suriyelilere geçici koruma sağlamıştır (Başbuğ, 2017, s. 137; Dönmez Kara, 2016, s. 164; Ekşi, 2014, s. 70; Eşki, 2016, s. 594; İzmirlioğlu, 2018, s. 25; Kaya, 2017, s. 58; Özel, 2020, s. 723; Saygıcı, 2018, s. 1; Tiritioğlu Ersoy, 2019, s. 447; Tuncay, 2017, s. 91). 03.02.2021 tarihi itibarıyla ülkemizde 3.650.496 Suriyeli geçici koruma statüsü kapsamındadır⁹. Suriye’de ortaya çıkan olaylar nedeniyle sınırlarımızı geçen kişilerin geçici koruma statüsünden yararlanması için mutlaka Suriye vatandaşı olması gerekmez. Suriye’deki çatışmadan kaçıp ülkemize gelen ve geçici koruma kapsamından yararlanacak olan kişiler, Suriye vatandaşı olabileceği gibi Suriye’deki vatansızlar ya da mülteciler de olabilir (Özel, s. 723).

⁸ Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 8. maddesinde geçici korumadan yararlanamayacak olan yabancılar belirtilmiştir. Hükme göre, “Aşağıdaki hallerde, yabancı geçici korumadan yararlandırılmaz, yararlandırılmışsa geçici koruması iptal edilir. a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar. b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar. c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler. ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar. d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler. e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler. f) Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler. g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler. ğ) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler.”

⁹ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (ET.: 15.02.2021).

Bu kapsamda ayrıca ve önemle belirtmek gerekir ki, ülkemizde geçici koruma statüsü verilerek korunan yabancılar sadece Suriye vatandaşları (Çelik, 2020, s. 843; Turan, 2019, s. 71) ya da Suriye'deki çatışmadan kaçan vatansız ya da mülteciler değildir. Geçici koruma statüsünün verilmesinde kişinin hangi ülkeden geldiği değil, kitlesel akınla gelmiş olması önemlidir (Baran Çelik, 2015, s. 79, dn. 43; Çelik, 2020, s. 843). Ancak, geçici koruma statüsünün Türkiye'ye sığınan Suriyelileri yasal zemine oturtmak amacıyla oluşturulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Çelikel&Öztekin Gelgel, 2016; s. 152; Çiçekli, 2014, s. 320).

Geçici korumadan yararlanan kişiler, GKY'nin 6. maddesinde geçici korunan yabancıların, ".....işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere...." gönderilmeyeceği belirtilmiştir. Maddede "geri gönderme yasağı (non-refoulement)" düzenlenmiştir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde¹⁰ de benzer düzenleme yer almaktadır. Sözleşmede, hiçbir sözleşmecî devletin mülteciyi, vatandaşlığı, dini, belirli bir sosyal gruba aidiyeti ve siyasi düşünceleri nedeniyle hayat ve hürriyetinin tehlike ile karşı karşıya kalacağı ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyeceği ya da iade etmeyeceği belirtilmiştir (md. 33/1)¹¹.

ÇALIŞMA HAKKI

Genel Olarak

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin çoğu vatandaş veya yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese tanınmıştır. Ancak bu temel hak ve özgürlüklerin bazı durumlarda yabancılar bakımından sınırlandırılması mümkündür (Aybay, 2015, s. 9; Saygıcı, 2018, s. 4). Bu durum Anayasa'da da düzenlenmiştir. Anayasa'da yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilmesi belirtilmiştir (Any. md 16).

Anayasa'nın 49. maddesinde çalışma hakkı yer almaktadır. Bu maddede çalışmanın, herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında bu hakka ilişkin devletin yükümlülüklerine yer verilmiştir. Bu hükümde, "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri

¹⁰RG.: 5.09.1961-10898, S.: 24.10.2014.

¹¹ Sözleşme geri gönderme yasağını mutlak olarak kabul etmemiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında, ".... , bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez." denilmektedir.

alır.” denilmektedir. Maddeden de anlaşılacağı üzere çalışma hakkı, yabancı veya vatandaş ayrımı gözetilmeksizin herkese tanınmıştır. Ancak, bu düzenleme yabancıların çalışma hakkından mutlak olarak yararlanacağı anlamına gelmez. Anayasa’nın 16. maddesi gereğince yabancıların ülkemizde tabi olduğu statüye göre hangi şartlar altında çalışabileceği mevzuatımızda sınırlandırılmıştır (Saygıcı, 2018, s. 4).

Evrensel bir insan hakkı olarak kabul edilen çalışma hakkı birçok uluslararası belgede tanımlanmış ve bu belgelerde yabancıların çalışma haklarına ilişkin düzenlemelere de yer verilmiştir (Dönmez Kara, 2016, s. 156). Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası belgeler, mevzuatımızda çalışma hakkının düzenlenmesine ve bu hakkın yabancılara tanınmasında yol gösterici olmuştur.

Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 6458 sayılı Kanun’un kabulü yabancıların çalışmalarına ilişkin mevzuatın gözden geçirilmesi gereğini doğurmuştur. Bu nedenle, 2016 yılında uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemek amacıyla Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK)¹² kabul edilmiştir (UİK md. 1). Bu Kanunun kabulü ile Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun¹³ yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Ülkemizde Çalışma Hakkı

Çalışma izni

Geçici koruma statüsünden yararlanan kişiler arasında yabancıdır. Bir yabancının ülkemizde çalışmasının temel kuralı çalışma iznine sahip olmasıdır (UİK md. 6). Ülkemizde yabancıların çalışması ve istihdam edilmesine ilişkin genel esaslar Uluslararası İşgücü Kanunu ile düzenlenmiştir. Geçici korumadan yararlanan yabancılar için de bu Kanunda yer alan temel kurallar geçerlidir. Bununla birlikte, geçici koruma altındaki yabancılar bakımından kanun koyucu tarafından istisnai bir uygulamaya gidilmiş ve söz konusu yabancılara çalışma izni verilmesinin kolaylaştırılması için ayrı düzenlemeler yapılmıştır¹⁴. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan Göç ve Uyum Raporu’na göre, “Uluslararası İşgücü Kanunu dışında kayıt dışı istihdamın artması, işgücü piyasasındaki haksız rekabet nedeniyle kurallara uyan işverenlerin cezalandırılır hale gelmesi; Türk vatandaşlarının istihdamda dezavantajlı duruma düşmesi; çocuk işçiliğinin arttığı yönünde

¹² RG.: 13.08.2016, S.: 29800.

¹³ RG.: 06.03.2003, S.: 25040.

¹⁴ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2019). Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, <http://www.turkis.org.tr/>, s. 21, (ET: 28.11.2020).

uluslararası hassasiyetin gelişmiş olması; Suriye'den gelen sığınmacılar içindeki nitelikli işgücünün yeteneklerinden yararlanılamaması; sosyal yardımların ekonomimize maliyetinin artması gibi problemlerin önüne geçmek amacıyla¹⁵” Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (GKSYÇİY)¹⁶ yürürlüğe konulmuştur. Bu Yönetmelikte geçici korumadan yararlanan yabancıların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Geçici korunma altında olan kişilere sağlanan çalışma izni, hukuken genel statülü yabancılara sağlanan çalışma izninden bazı yönleriyle farklıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, geçici koruma kapsamında olan yabancıların ülkemizde çalışabilmeleri için UİK md. 17/1, GKY md. 29 ve GKSYÇİY md. 4/1 uyarınca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan (AÇSHB) çalışma izni almaları gereklidir. Geçici korunan yabancıların çalışma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle geçici koruma kapsamında olduğunu gösteren geçici koruma kimlik belgesine ya da yabancı tanıtma belgesine ve yabancı kimlik numarasına sahip olması gerekir¹⁷. Geçici koruma kapsamındaki kişilerin çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti başvurularında, İçişleri Bakanlığı'nın olumlu görüşü aranmaktadır (UİK md. 17/2).

GKSYÇİY'nin 5. maddesine göre, “*Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir (GKSYÇİY md. 5/1, UİK md. 17/1).*” Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, geçici koruma kapsamına giren yabancılar işlemleri tamamlanıncaya kadar hatta geçici koruma kayıtları yapıldıktan itibaren altı aylık süre dolmadan çalışma izni almak için başvuru yapamayacaklardır (Ekşi, 2016, s. 595).

Geçici koruma kapsamında olan yabancıların çalışma izinlerinin süresi geçici koruma süresinden daha uzun olamaz. Yabancıların geçici koruma süresi sona erdiğinde çalışma izni de sona erecektir (GKY md. 29/4). Ayrıca bu çalışma izni, YUKK'da düzenlenen ikamet izinleri yerine geçmeyecektir (GKY md. 29/5).

Çalışma izni başvurusu geçici korunan kişi bir işverenin yanında çalışacak ise, onu çalıştıracak olan işveren tarafından yapılacaktır. İşveren başvuruyu e-Devlet üzerinden yapacaktır (GKSYÇİY md. 5/2). Buna karşılık, bağımsız çalışmak isteyen geçici korunan başvuruyu kendisi yapacaktır (GKSYÇİY md. 5/3). Çalışma izni başvurusunun her iki durumda da ne şekilde yapılacağı GKSYÇİY'de düzenlenmiştir (GKSYÇİY md. 9).

¹⁵ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu: Göç ve Uyum Raporu, s. 79.

¹⁶ RG.: 15.01.2016, S.: 29594.

¹⁷T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/6248/gkkuygulamarehberi1.pdf>, s. 3.

Geçici koruma kimlik belgesi olan yabancılar Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak amacıyla AÇSHB’ye başvurabilecektir (GKY md. 29/2). Çalışma izni başvurusunda bulunan kişinin, geçici koruma kaydına göre kendisine kalma hakkı sağlanan ilde çalışmak üzere başvuruda bulunması gerekir. Çalışma izni başvurusunda bulunan geçici korunanın daha önce başka bir işverenin yanında çalışmasına ilişkin olarak düzenlenen çalışma izni ya da daha önce yapılmış sonuçlanmayan bir başvurusu var ise yapılan başvuru kabul edilmeyecektir¹⁸.

Geçici koruma kapsamındaki yabancılar Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 10. maddesine düzenlenen turkuaz kart¹⁹ hariç diğer çalışma izni türlerinden yararlanabilirler.

Çalışma izni muafiyeti

Kural olarak daha önce de belirttiğimiz gibi geçici korunan yabancıların ülkemizde çalışabilmesi için çalışma iznine sahip olması gerekir. Ancak bu kurala bir istisna getirilmiştir. GKSİY’nin “*Çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu*” başlıklı 5. maddesinin 4. fıkrasına göre, geçici koruma statüsünde olan yabancı, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışmak isterse çalışma izninden muaf tutulacaktır. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere, geçici koruma kapsamında olan kişiler söz konusu işlerde çalışma izni olmaksızın çalışabileceklerdir. Ancak bu muafiyetten yararlanmak isteyen kişinin öncelikle geçici koruma statüsünde ve yabancı kimlik numarasını içeren kimlik belgesine sahip olması gerekir. Ayrıca, çalışma izni muafiyeti başvurusunu yaptığı tarih itibarıyla en az altı aylık geçici koruma süresini doldurmuş olması gerekir. Çalışma izni başvurusunda olduğu gibi geçici koruma statüsünde olan kişi ancak kendisine kalma hakkı sağlanan ilde çalışma izni muafiyet başvurusunda bulunabilecektir. Başvuru, geçici korunan yabancıya kalma hakkı sağlanan ildeki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine yapılacaktır²⁰. Yönetmelikte AÇSHB tarafından mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacak olan geçici koruma kapsamında kişilere ilişkin olarak il ve kota sınırlaması getirilebileceği düzenlenmiştir (GKSİY md. 5/5).

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Çalışma Hakkının Sınırlanması

Devletlerin, öncelikle kendi vatandaşlarının ekonomik geleceğini gözetme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda yabancıların çalışma iznine ilişkin

¹⁸ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/6248/gkkuygulamarehberi1.pdf>, s. 3.

¹⁹ Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 11. maddesinin son fıkrasında yer alan hükümde, geçici korumadan yararlanan kişilerin, Kanunda yer alan turkuaz karta ilişkin hükümlerden yararlanamayacağı belirtilmiştir.

²⁰ T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü: s. 2.

kamu sağlığı, kamu güvenliği, kamu yararı ve kamu düzeni gibi nedenlerle sınırlamalar getirilmiştir. Ülkemizde yabancıların her mesleği icra etmelerine kanun koyucu tarafından izin verilmemiştir (Cengiz Urhanoğlu, 2008, s. 199; Turan, 2019, ss. 95-96). Uluslararası İşgücü Kanunu'nda yabancılara çalışma izni verilmesinin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm bulunmaktadır (UİK md. 12/3). Bu düzenleme, geçici koruma statüsünde olan yabancıların çalışma hakkının sınırlandırılmasında da genel hüküm olarak dikkate alınacaktır. Bu hükme aykırı olmayan Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik'indeki düzenlemeler de dikkate alınacaktır.

Kanun koyucu tarafından yabancıların çalışamayacakları iş ve mesleklerde geçici koruma kapsamında olan kişilerin çalışma izni bulunmasına rağmen çalışamayacakları düzenlenmiştir (GKY md. 29/3). Bu hükme benzer bir düzenleme GKSİY'de yer almaktadır. Söz konusu düzenlemede, geçici koruma statüsü sahibi yabancıların, sadece Türk vatandaşları tarafından icra edilmesi izin verilen iş ve mesleklerde çalışma izni başvurusunda bulunamayacakları belirtilmiştir (GKSİY md. 6/2). Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, geçici koruma statüsünde olan kişiler mevzuatın sadece Türk vatandaşlarının çalışmasına izin verdiği iş ve meslekler dışında çalışma izni başvurusunda bulunabileceklerdir (Saygıcı, 2018, s. 5). Geçici koruma statüsünde olan yabancıların ülkemizde dışçılık, dış tabipliği, hastabakıcılık, veterinerlik, avukatlık, noterlik, eczacılık, özel güvenlik görevliliği, gümrük müşavir yardımcılığı gibi işleri yapmaları yasaktır²¹. Özetle, geçici koruma kapsamında olan yabancıların geçerli bir iş sözleşmesi ile ya da bağımsız bir şekilde çalışabilmesi için çalışmak istediği işin ya da mesleğin kendisine yasaklanmamış olması ve çalışma iznine sahip olması gerekir.

Geçici koruma kapsamında olan yabancıların bazı meslek gruplarında çalışabilmesi için bakanlığın ön iznine gerek vardır. Ön izin olmaksızın yapılan çalışma izni başvuruları GKSİY'nin 6. maddesinin 3. fıkrası gereğince değerlendirilme yapılmaksızın işlemde kaldırılır. Mevzuattaki düzenlemeye göre, sağlık meslek mensubu olan geçici koruma kapsamındaki yabancıların Sağlık Bakanlığı'ndan²², eğitim meslek mensubu olanların ise Millî Eğitim

²¹ Yabancıların çalışma yasaklarına ilişkin daha geniş bilgi için bkz., **Çiçekli**, 2014, ss. 133-139; **Alp**, 2004, ss. 34-37.

²² Yabancı Sağlık Meslek Mensuplarının Türkiye'de Özel Sağlık Kuruluşlarında Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'in geçici 1. maddesine göre, "*Türkiye'de geçici koruma altına alınanlara hizmet vermek üzere, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından kurulan barınma merkezleri ile Sağlık Bakanlığınca koordine edilen ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığınca uygun görülen göçmen sağlığı merkezlerinde çalışmak isteyen Suriye uyruklu sağlık meslek mensupları mesleğini icraya yetkili olduğuna dair belge ibraz etmek kaydıyla 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerindeki şartlardan muaf tutulur.*" Bu hüküm gereğince, Suriye uyruklu kişiler diploma ve/veya uzmanlık belgelerinin denkliği onaylanmış ve Bakanlık tarafından tescilleri yapılmış olması ve mesleklerine ilişkin faaliyetleri yapmalarına kanunen engel halleri bulunmamak şartları

Bakanlığı’ndan ya da Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’ndan ön izin alması gerekmektedir. Bu sayede önemli meslek gruplarında çalışmak isteyen geçici koruma kapsamındaki yabancının, çalışmak istediği meslek ile ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahip olup olmadığı öğrenilecektir (Saygıcı, 2018, s. 6).

Aynı Yönetmeliğin 8. maddesi “İstihdam kotası” başlığı taşımaktadır. Bu maddede geçici koruma kapsamında olan yabancıların istihdamına ilişkin bir kota öngörülmüştür. Hükme göre, “(1) Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuru işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez. (2) Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir. (3) Bu üst limit işverenin bulunduğu yerin Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğüne son dört haftalık süre içinde aynı işi yaptıracak yerli işçi bulunmadığının belgelenmesi halinde istisnai olarak aşılabilecektir.” Bu düzenleme ile Türk vatandaşlarının çalışma hayatındaki konumlarının zarar görmemesi ve geçici korunan yabancılarla sosyal bir uyum içinde çalışabilmesi amaçlanmıştır (Saygıcı, 2018, s. 7).

Geçici korunan yabancıların istihdam kotasına ilişkin bir başka düzenleme GKSİY’nin 12. maddesinde yer almaktadır. Maddede, Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen kurs ve programlar çerçevesinde işyerinde işbaşı eğitimi ve mesleki eğitim gören yabancılar eğitim süresi bitiminde aynı işyerinde çalıştırılması için bakanlığa başvuruda bulunulması durumunda söz konusu kişiler için istihdam kotasının farklı uygulanacağı düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 11. maddesinde geçici koruma statüsünde olan yabancıların vakıf, dernek ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda çalışması özel olarak düzenlenmiştir. Hükme göre, “Birinci fıkra kapsamında yer almayan dernekler, dernek şube veya temsilcilikleri, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye’deki şube veya temsilcilikleri geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştırmak üzere Bakanlığa başvurabilir. Ancak, başvuru yapan kuruluşa ilişkin İçişleri Bakanlığının uygun görüşü aranır. Uygun görüş alınamayan kuruluşlara ait başvurular değerlendirme yapılmaksızın işlemde kaldırılır (GKSİY md.11/2).”

aranmaksızın sağlık meslek mensupları mesleklerini yapmaya yetkili olduğuna ilişkin belge sunmak şartıyla ilgili yerlerde çalışabileceklerdir.

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar

Geçici korunan yabancıların çalışma hayatından karşılaştıkları en büyük problemlerin başında kayıt dışı istihdam gelmektedir. İşverenler çeşitli sebeplerle bu kişileri kayıt dışı istihdam etmekte, bu durum da çalışanların özellikle sosyal güvenlik hakları ve işçilik hakları bakımından mağdur olmalarına yol açmaktadır (Saygıcı, 2018, s. 9). Kanun koyucu tarafından bu durum dikkate alınarak kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve geçici koruma statüsünde olan yabancıların işverenler tarafından düşük ücretle çalıştırılmasının önüne geçmek amacıyla, geçici koruma statüsü sahibi yabancıların en az asgari ücret ile çalıştırılabileceği hüküm altına alınmıştır (GKSYÇİY md. 10). Kayıt dışı çalışma, geçici korunan yabancıların insani olmayan koşullarda çalışmasına yol açmaktadır (Başbuğ, 2017, s. 142; Saygıcı, 2018, s. 9). Kayıt dışı istihdam edilen geçici korunan yabancılar genellikle işverenler ve diğer işçiler tarafından da mobbinge maruz kalmaktadır (Saygıcı, 2018, s. 9). Bunun yanı sıra kayıt dışı istihdam çalışma hayatında haksız rekabete neden olmaktadır (Başbuğ, 2017, s. 142).

Kayıt dışı istihdamın önlenmesi için denetimlerin sıklaştırılması (Aslantürk&Tunç, 2018, s. 176; İzmirlioğlu, 2018, s. 49) ve idari para cezalarının miktarının artırılması gerekir (Aslantürk&Tunç, 2018, s. 176). Bununla birlikte, geçici koruma statüsündeki yabancıların kayıtlı istihdamını teşvik etmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Kaygısız, 2017, s. 19). Bu kapsamda söz konusu yabancılara verilecek mesleki eğitim ve dil kursu gibi uygulamaların çoğaltılması önerilmektedir (Kaygısız, 2017, s. 19). Bununla birlikte bu kişileri çalıştıracak olan işverenlere vergi indirim veya işverenler tarafından ödenmesi gereken SGK primlerinin kısmen de olsa karşılanması gibi uygulamaların yapılması tavsiye edilmektedir (Kaygısız, 2017, s. 19). Bu çerçevede yapılan bir diğer öneri ise geçici koruma kapsamında kişilerin yakın zamanda ülkelerine geri dönmelerinin pek mümkün olmamasının öngörülmesi nedeniyle statülerinin yeniden gözden geçirilmesidir (Aslantürk&Tunç, 2018, s. 163; Kaygısız, 2017, s. 19).

Geçici koruma statüsünde olan yabancıların çalışma hayatında karşılaştıkları başka bir önemli sorun da işverenler tarafından diğer işçilere kıyasla farklı muameleye tabi tutulmalarıdır. Oysaki geçici koruma kapsamında olan işçi ile Türk işçinin çalışma şartları bakımından herhangi bir ayırım söz konusu değildir (Saygıcı, 2018, s. 9). Zira ilgili yönetmelikte geçici koruma statüsünde olup çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti olarak çalışan yabancıların ve işverenlerin iş ve sosyal güvenlik mevzuatından doğan hak ve yükümlülüklerinin saklı olduğu belirtilmiştir (GKSYÇİY md. 13/1). İş Kanunu md. 5'te yer alan eşit davranma ilkesi gereğince, işveren iş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplere dayalı olarak ayırım yapamaz. Aksi takdirde ayırma maruz kalan işçi dört aylık ücreti tutarında uygun bir tazminatı ve yoksun kaldığı diğer haklarını işverenden talep edebilir. Bu hüküm nedeniyle çalışma hayatında ayrımcı muamele ile karşı karşıya kalan geçici koruma

statüsündeki yabancı, ayrımcılık tazminatı ve yoksun kaldığı diğer haklarını işverenden isteyebilecektir.

Geçici Koruma Statüsündeki Yabancıların Yasak Olan Bir İşte ve Çalışma İzni Olmadan Çalıştırılmasının/Çalışmasının Hukuki Sonuçları

Çalışma izni olmaksızın çalıştırılan/çalışan geçici koruma statüsündeki yabancıya uygulanacak olan yaptırım Uluslararası İşgücü Kanunu’nda düzenlenmiştir. Kanundaki düzenlemeye göre, çalışma izni bulunmaksızın çalışan yabancıya, yabancıyı çalıştıran işveren veya işveren vekiline, bağımsız çalışan yabancıya idari para cezası uygulanacaktır (UİK md. 23/5). YUKK md. 54/1-ğ bendinde de çalışma izni olmaksızın çalışan yabancıların sınır dışı edileceği düzenlenmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabileceği hükme bağlanmıştır. Öğretideki bir görüşe göre, her ne kadar söz konusu Kanunda uluslararası korumanın kapsamına geçici koruma (YUKK md. 3/1-r) dahil edilmese de geçici koruma kapsamında olan yabancılar için de hükmün uygulanması söz konusu olacaktır (Acun Mekengeç, 2018, ss. 14-24).

Çalışma izni olmaksızın ya da çalışması yasak olan bir iş veya meslekte çalıştırılan geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışmasının iş hukuku bakımından da birtakım sonuçları bulunmaktadır. Öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre, yabancıların çalışmasına ilişkin yasaklara aykırı olarak yapılan hizmet sözleşmeleri, kamu düzenine²³, hukukun temel ilkelerine, milli menfaatlere aykırı olduğu için kesin hükümsüzdür (Akyiğit, 1990, ss. 25-26; Cengiz Urhanoğlu, 2008, s. 207; Cin, 2004, s. 167; Cin, 2005, s. 38; Demir, 2018, s. 139; Doğan Yenisey, 2014, s. 290; Ekonomi, 1984, s. 161-162; Ergin, 2007, s. 1338; Tuncay, 2017, s. 118; Tunçomağ/Centel, 2018, s. 84). Türk Borçlar Kanunu’nda²⁴ sözleşme yapma özgürlüğünün sınırlarını öngörülmüştür. Kanunun md. 27/1 hükmünde, “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkansız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.*” denilmiştir. Bu bağlamda, fıkra da yer alan hususlara aykırı olan iş sözleşmelerinin kesin hükümsüz, diğer bir ifade ile baştan itibaren geçersiz olduğunu söylemek gerekir. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi de 1957 yılında yabancıların kanuna uygun olmayan çalışmasından dolayı kıdem tazminatı ve sair alacaklarını isteyemeyeceğine karar vermiştir²⁵. Yargıtay

²³ Sınırları tam olarak belirlenemeyen kamu düzeni, tartışmalı bir kavramdır. Kamu düzeni, doktrinde toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi birliğinin sağlanması amacıyla kabul edilen kurallar bütünü olarak tanımlanmıştır. Bkz. ayrıntılı bilgi için bkz., **Doğan Yenisey**, 2014, ss. 158-164.

²⁴ RG.: 04.02.2011, S.: 27836.

²⁵ Yarg. 4. HD., 02.09.1957 tarih 8477 E., 5478 K., **Başarı**, 1967, s. 63. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin vermiş olduğu başka bir kararda, yabancı uyruklu bir işçinin çalıştığı işin sonradan Bakanlar Kurulu kararnamesi ile yabancılar yasak kılınması durumunda daha önce yapılmış olan iş sözleşmesinin geçerliliğinin kalmayacağı, kararname tarihinden

10. Hukuk Dairesi de vermiş olduğu bir kararda yabancıların Türkiye’de bazı işlerde çalışmasını yasaklayan hükümlerin kamu düzeni hükmü niteliği taşıdığını belirtmiştir. Bu hükümlere aykırılık halinde sözleşme kesin hükümsüz olduğu için ölü doğmuştur ve sonradan geçerli hale getirilemez (Akyiğit, 1990, s. 5). Ancak, yabancıların çalışacağı iş, sözleşme yapılırken yasak olmayıp sonradan yasak hale gelirse sözleşmenin kesin hükümsüz olduğu ileri sürülemez (Akyiğit, 1990, s. 26).

Yabancıların kesin hükümsüz olan bir sözleşmeye dayanarak çalışması, o sözleşmeyi geçerli kılmaz. Bu nedenle de kesin hükümsüz olan bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan yabancı, işçi sayılmayacağı için işçilik haklarından yararlanamaz. Ancak böyle bir durumda yabancı sebepsiz zenginleşme ve haksız fiil hükümleri kapsamında işverenden talepte bulunabilir²⁶.

Mevzuatımızda geçici koruma altında olan kişi ile çalışma izni olmaksızın yapılan iş sözleşmesinin hukuken geçerli olup olmadığı hakkında açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle bu konuya ilişkin öğretide iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre, çalışma yasaklarında olduğu gibi çalışma izni olmadan yabancıların çalışması durumunda yapılan iş sözleşmesi kesin hükümsüzdür (Ekonomi, 1984, s. 161; Tunçomağ/Centel, 2018, s. 84). Diğer bir görüşe ise, çalışma izni olmaksızın yabancıların çalışması durumunda baştan itibaren iş sözleşmesinin geçersizliğinin ileri sürülemeyeceği yönündedir (Akyiğit, 1990, s. 26; Cengiz Urhanoğlu, 2008, s. 208; Cin, 2005, s. 38; Ekonomi, 1984, s. 162; Ergin, 2007, s. 1387; Tuncay, 2017, s. 119). Başka bir ifade ile geçici korunana çalışma izni verilmemesi durumunda iş sözleşmesinin ileriye etkili olarak geçersiz sayılması gerektiği belirtilmiştir (Cengiz Urhanoğlu, 2008, s. 107; Doğan Yenisey, 2014, s. 293). Zira burada mutlak bir çalışma yasağı yoktur (Cin, 2004, s. 180).

Yine yukarıda yer verdiğimiz Yargıtay 10. Hukuk Dairesi’nin kararında, çalışma izni olmadan ya da çalışma izni süresi sona erdikten sonra çalışmaya devam eden yabancıların iş sözleşmesinin, çalışma izni zorunluluğunu düzenleyen hükümlerin kamu düzenine ilişkin olmaması nedeniyle kesin hükümsüz olarak kabul edilemeyeceğine yer verilmiştir. Bu karar göre, böyle bir durumda fiilen çalışan yabancıların, çalışma izni olmaksızın çalıştığının tespit edildiği andan itibaren sözleşme ileriye etkili olarak geçersiz olacağı için bu zamana kadar doğan işçilik haklarından yararlandırılması gerekir.

Türk Borçlar Kanunu md. 394/3’e göre, “Geçersizliği sonradan anlaşılan hizmet sözleşmesi, hizmet ilişkisi ortadan kaldırılıncaya kadar, geçerli bir hizmet sözleşmesinin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur.” Bu fıkra uyarınca, iş

itibaren sözleşmenin infisah edeceğine ve bu nedenle sözleşme kendiliğinden sona erdiği için işçinin kıdem tazminatına hak kazanamayacağı belirtilmiştir. Bkz., Yarg. 4. HD., 11.09.1958, 7336 E., 5560 K., **Orhaner**, 1966, ss. 364-365.

²⁶ Yarg. 10. HD., 16.01.2014, 2013/14038 E., 2014/327 K., www.legalbank.net, (ET.: 15.02.2020). Ayrıca bkz. Yarg. 9. HD. 09.04.1965, 2940 E., 3326 K., **Orhaner**, 1966, ss. 363-364; **Tunçomağ/Centel**, 2018, s. 84.

sözleşmesinin geçersiz olduğunun sonradan anlaşılması durumunda bu geçersizlik geleceğe yönelik olacaktır. Taraflar geçersizliği bilerek iş sözleşmesi yapmış ise o sözleşme baştan itibaren geçersiz sayılacaktır (Süzek, 2014, s. 136). Bu nedenle de geçici korunan kişi, çalışma izni olmadan çalışamayacağını iş sözleşmesi kurulmadan önce biliyorsa o sözleşme baştan itibaren geçersiz olacak ve çalıştığı süreye ilişkin çalışma ve sosyal güvenlik mevzuatından doğan haklarından mahrum olacaktır (Süzek, 2014, s. 136). Ancak öğretide söz konusu hüküm eleştirilmektedir. Öğretide ağırlıklı görüş tarafından geçersizliğin sonradan anlaşılması koşulu aranmaksızın geçersiz olan hizmet sözleşmesinin ortadan kaldırılıncaya kadar geçerli olduğunun kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Arslan Ertürk, 2011, s. 539; Caniklioğlu, 2011, s. 82; Güneş&Mutlay, 2011, s. 237).

Alman hukukunda, istihdam ilişkisinde kural olarak işçinin iş görme borcunu ifa etmesi durumunda iş sözleşmesinin hükümsüzlüğünün geçmişe etkili olarak ileri sürülemeyeceği savunulmaktadır. (BPersVG/Bearbeiter, 2020, § 4 Rn. 41)²⁷. Bu hukuk sisteminde çalışma izni yokluğu iş sözleşmesi yapılmasına engel olarak kabul edilmemiştir²⁸. Çalışma izni başvurusu iş sözleşmesinden önce yapılmış ancak henüz izin alınmamışsa ya da yakın zamanda izin başvurusu yapılacaksa iş sözleşmesinin geçersizliği ileri sürülemez (MüKoBGB/Armbrüster, 2018, § 134, Rn 85). Çalışma izninin verilip verilmeyeceği belli olan zamana kadar iş sözleşmesi askıdadır (Akyiğit, 1990, s. 26; Ergin, 2007, 1383). İstihdam edilen yabancıların çalışma izninin sona ermesi iş sözleşmesinin kesin hükümsüz sayılmasına yol açmaz (MüKoBGB/Armbrüster, 2018, § 134, Rn 85). Aynı durum iş sözleşmesi kurulduktan sonra yürürlüğe giren istihdam yasağı içinde geçerlidir (MüKoBGB/Armbrüster, 2018, § 134, Rn 85).

İngiliz hukukuna baktığımızda ise çalışma izni bulunmadan çalıştırılan yabancıların iş sözleşmesinin geçersiz kabul edildiği görülecektir (Emir, 2014, s. 64). Çalışma izninin sonradan geçersiz hale gelmesi durumunda ise bu dönemden itibaren işçinin talep hakkının bulunmayacağı ileri sürülmektedir (Emir, 2014, s. 64).

²⁷ İstihdam yasağına ilişkin düzenleme kamu düzenine, kamu sağlığına ve genel ahlaka ilişkin ise sözleşme baştan itibaren geçersiz sayılır. Bkz., **Zöllner** vd. 2008, s. 129.

²⁸ BAG 16.12.1976, 3 AZR 716/75, <https://www.juris.de/jportal/prev/KARE014480062>, BAG 07.02.1990, 2 AZR 359/89, <https://research.wolterskluwer-online.de/>, (ET.: 11.04.2021).

SONUÇ

Geçici koruma statüsünde olan kişilerin çalışma hakkına sahip olması ülkemize uyumları, hayatlarını idame ettirebilmeleri ve ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu kişilere çalışma hakkı tanınması insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürebilmelerinin de bir gereğidir. Kural olarak geçici koruma statüsüne sahip olan kişi, çalışma izni alarak ülkemizde çalışabilmektedir. Ancak geçici koruma kapsamındaki kişi mevsimlik tarım ve hayvancılık işinde çalışmak isterse çalışma izninden muafır.

Kanun koyucu geçici koruma kapsamındaki kişilere çalışma hakkı tanırken bir yandan bazı sınırlamalarla vatandaşlarının mağdur olmasının önüne geçmeği ve kamuoyunun hassasiyetini dengelemeyi amaçlamıştır.

Geçici koruma statüsünde olan kişilerin özellikle de Suriyelilerin kayıt dışı istihdamı çalışma hayatının en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu durum sadece kayıt dışı çalışan Suriyelilerin mağdur olmasına yol açmamaktadır. Bu istihdam sonucunda çalışma hayatında yer almak isteyen Türk vatandaşları, işverenler ve devlet de mağduriyet yaşamaktadır. Her ne kadar mevzuatta bu kişilerin çalışma izni olmaksızın asgari ücretten düşük bir ücretle çalışamayacakları belirtilse de söz konusu durumun önlenmesi bakımından bunun yeterli olmadığı görülmektedir. Bu çerçevede yapılan denetimlerin sıklaştırılması, idari para cezalarının arttırılması, geçici korunan kişilerin çalışma hayatındaki hakları konusunda kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmesi gerektiği söylenmelidir.

Çalışma izni olmaksızın ya da kendilerine yasaklanmış iş ve mesleklerde geçici korunan yabancıların çalışmasının iş hukuku bakımından birtakım sonuçları bulunmaktadır. Geçici koruma kapsamında olan yabancıların kendisine yasaklanmış bir iş ya da meslekte çalışması durumunda iş sözleşmesi kamu düzenine, milli menfaatlere ve hukukun temel ilkelerine aykırı olduğu için kesin hükümsüzdür. Bunun yanı sıra yabancıların çalışma izni olmaksızın çalışması durumunda iş sözleşmesinin ileriye etkili olarak geçersiz olduğunun kabulü gerekir.

KAYNAKÇA

Acun Mekengeç, M. (2018): Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin çalışma hakları. *Terazi Hukuk Dergisi*, 13(139), 14-24.

Akyiğit, E. (1990). *Teori ve uygulama bakımından hizmet akdinin kesin hükümsüzlüğü ve iptal edilebilirliği*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Alp, M. (2004). Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. *AÜHFD*, 53(2), 33-59.

Arslan Ertürk, A. (2011). Yeni Türk Borçlar Kanununun Genel Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına ve Tarafların Borçlarına İlişkin Esasları. *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Sempozyum*

No. 3, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, 533-559.

Aslantürk, O./Tunç, Y. E. (2018). Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinleri: Suriyeliler Örneği. *Ombudsman Akademik, Kamu Denetçiliği Kurumu*, 5 (9), 141-181.

Aybay, R. (2015). *İnsan Hakları Hukuku*. 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Baran Çelik, N. (2015). Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I (Özel Sayı), 67-148.

Başarı, O. (1967). *Gerekçeli Notlu Türk İş Mevzuatı*. İstanbul: Güven Basım ve Yayınevi.

Başbuğ, Ş. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Karşılaştıkları Çalışma Sorununa İlişkin Bir “İnceleme”. *İş ve Hayat Dergisi*, 3(6), 137-154.

Caniklioğlu, N. (2011). Türk Borçlar Kanununun Hizmet Sözleşmesinin Kurulmasına, Tarafların Hak ve Borçlarına İlişkin Hükümlerinin Genel Bir Değerlendirilmesi, Çalışma Hayatı Açısından Yeni Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu Semineri, 20-21 Eylül 2011, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara 2011, 78-109.

Cengiz Urhanoğlu, İ. (2008). Türk Hukukunda Yabancıların İş Sözleşmesi Ehliyeti. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4 (19), 187-211.

Cin, M. (2005). Yabancıların kendilerine yasak işlerde veya çalışma izni almadan çalışmasının iş sözleşmesine etkisi. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 8 (1), 23-45.

Cin, M. (2004). *Yabancıların Türkiye’de çalışma özgürlüğü ve sınırları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Çelik, F. E. (2020). Türkiye’de geçici koruma rejimine tabi yabancılara sağlanan hizmetlere ilişkin hukuki çerçeve. *ÇÜHFD*, 5(1), 829-885.

Çelikel, A. & Öztekin Gelgel, G. (2016). *Yabancılar Hukuku*. 22. Bası, İstanbul: Beta Yayınevi.

Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Güncellenmiş 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi 2014.

Dalboy, E. (2020). *Türk yabancılar hukukunda geçici koruma statüsü sahibi yabancıların çalışma hakları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demir, F. (2018). *En Son Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulanması*. 6715 ve 7036 Sayılı Kanun Hükümleri İşlenerek Yeniden Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, İzmir: Albi Yayınları.

Doğan Yenisey, K. (2014). *İş Hukukunun Emredici Yapısı*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Dönmez Kara, Ö. C. (2016). Türkiye’de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0 (2), 151-174.

Edwards, A. (2012). Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention. *Melbourne Journal of International Law*, 13(2), 1-41.

Ekonomi, M. (1984). *Ferdi İş Hukuku*. 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası.

Ekşi, N. (2014). Geçici koruma yönetmeliği uyarınca geçici korumanın şartları, geçici koruma usulü, sağlanan haklar ve geçici korumanın sona ermesi. *İstanbul Barosu Dergisi*, 88 (6), 65-89.

Ekşi, N (2016). Suriyeliler örneği ışığında geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma hakları. *Legal Hukuk Dergisi*, 14 (158), 592-604,

Ekşi, N. (2018). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, KHK- 703 ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerine Göre Hazırlanmış*. 5. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

Emir, A. (2014). *Selwyn’s Law of Employment*. 18. Edition, United States of America: Oxford University Press.

Ergin, H. (2007). Yabancıların çalışma ve ikahmet izninin iş sözleşmesine etkisi. *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 4(16), 1357-1402.

Güneş, B.&Mutlay F. B. (2011). Yeni Borçlar Kanununun ‘Genel Hizmet Sözleşmesi’ne İlişkin Hükümlerinin İş Kanunu ve 818 Sayılı Kanunla Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3 (30), 231-288.

İzmirlioğlu, A. (2018). Türk Çalışma Mevzuatı Bakımından Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancı Çocuk İşçilerin Durumuna Genel Bir Bakış. *İzmir Barosu Dergisi*, 83 (3), 15-58.

Kaya, C. (2017). Türkiye’de geçici koruma statüsü sahibi yabancıların çalışma hakları. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(5), 57-77.

Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli Mültecilerin İşgücü Piyasasına Etkileri*. Friedrich-Ebert-Stiftung Yayınları: Dünyadan. <http://www.fes->

[tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkileri%20.pdf](https://www.tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkileri%20.pdf), (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Richardi, R., Dörner, H.J.&Weber, C. (2020). *Personelvertretungsrecht*. 5. neu bearbeitete Aufl. München: C.H.Beck Verlag, (BPersVG/Bearbeiter, §.. Rn...)

Säcker, J. F., Rixecker, R., Oetker, H.&Limperg, B. (Hrsg) (2018). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 8. Aufl., München: C.H. Beck Verlag, (MüKoBGB/Bearbeiter §..., Rn...).

Özel, S. (2020). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. *YÜHFD*, 17(2), 709-734.

Öztürk, N. Ö. (2017). Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme. *AÜHFD*, 66(1), 201-216.

Saygıcı, B. (2018). Geçici koruma statüsü sahiplerinin türkiye’de çalışma hakkı ve çalışma hakkına ilişkin uygulamada karşılaşılan sorunlar. Mustafa Çakır (Ed.) *Uluslararası Hukuk Kongresi: Güncel Temalar&Başlıkları* (Aralık 5-9, 2018) *Bildirileri* içinde (1-17). Samsun: Legal Yayıncılık.

Süzek, S. (2014). Yeni Türk Borçlar Kanunu Çerçevesinde İş Akdinin Geçersizliği. *Prof. Dr. Ali Rıza Okur’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, 20(1), 123-141.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/medias/6248/gkkuygulamarehberi1.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.02.2021).

Tiritoğlu Ersoy, H. H. (2019). Türkiye’de Mültecilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları. *YBHD*, 4(2), 435-474.

Tiryakioğlu, B. (1997). Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 46 (1), 67-84.

Tuncay, A. C. (2017). Yeni Mevzuat Açısından Yabancıların Çalışma Hakkı. *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 14(53), 77-124.

Turan A. Y. (2019). *Uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamındaki yabancıların Türkiye’de çalışma hakkı*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2019). Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, <http://www.turkis.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 02.03.2021).

UNHCR (2001). *Protection of Refugees in Mass Influx Situations: Overall Protection Framework, Global Consultations on International Protection/ Third Track, 1st Meeting, 19 02.2001, EC/GC/01/4, <http://www.unhcr.org/3ae68f3c24.html>, (Erişim Tarihi: 08.02.2021).*

UNHCR (2012). *Roundtable on Temporary Protection: 19-20 July 2012. International Institute of Humanitarian Law, San Remo, Italy: Summary Conclusions on Temporary Protection, 20 July 2012, <http://www.refworld.org/docid/506d908a2.html>, (Erişim Tarihi: 05.02.2021).*

Yılmaz Eren, E. (2017). *Mülteci Hukukunda Geçici Koruma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zöllner, W., Loritz, K. G.& Hergenröder, C. W. (2008). *Arbeitsrecht*. 6. Aufl., München: C.H.Beck Verlag.